

jući štajerske prilike u ukupnost nje-mačkoga jezičnog prostora autor konstatira da im je razvojni ritam uglavnom na prosječnoj razini. Spominju se tzv. »turske novine«, s kraja XVI. stoljeća koje se mogu smatrati prethodnicom novinstva. Slijedeće stoljeće donosi pojavu pretiskavanja nekih bečkih listova u Grazu. Krajem XVII. stoljeća bilježi tiskanje prvih lokalnih vijesti, uz prijestolničke. Prve štajerske novine bile su Grätzerisch Europäische Zeitung (kasniji Grätzer Mercur) čiji je najstariji sačuvani primjerak iz 1711. god., a izlaze sve do 1792. god. Pojavom revija u posljednjoj četvrti XVIII. stoljeća nastoji se oprezno afirmirati prosvjetiteljska ideologija. Ovaj razvoj pripremio je teren za uspostavu modernih oblika novinstva u prvoj polovini XIX. stoljeća, za nadvojvode Johanna.

Jaro Dolar iz Ljubljane predstavio se tekstom Sudbina i utjecaj knjige u Sloveniji (211—218. str.). U vrlo preglednom prilogu govorio je o knjizi u širokom rasponu, od Brižinskih spomenika do završne napomene u kojoj obrazlaže koji kulturno-historijski razlozi čine Slovence posebno osjetljivima prema problemu jezika koji za njih predstavlja mnogo više od komunikacijskog sredstva.

Konačno, možemo zaključiti da je simpozij Mogersdorf još jednom potvrdio svoj veliki ugled zasnovan ne samo na vrlo korisnim susretima eminentnih znanstvenika susjednih zemalja, nego i bogatstvom i temeljitošću te iscrpnošću obrade vrlo intrigantne teme, vezane za jedinstveni panonski prostor.

Ivica Prlender

**HISTORIA SŁOWIAN  
POLUDNIOWYCH I ZACHODNICH,**  
autori: Jerzy Skowronek, Mieczysław Tanty i Tadeusz Wasilewski, Warszawa 1988, 771 str.

Poljska historiografija posvećuje dosta pažnje općoj slavenskoj povijesti, a u okviru toga napose i južnoslavenskoj.

Tako je nedavno objavljena Historija Jugoslavije autora Tadeusza Wasilewskog i Waclawa Felczaka (vidi prikaz u broju 39/1986. ovog časopisa, str. 335—336), a sada i sinteza povijesti zapadnih i južnih Slavena.

Namjena ove knjige, kako se ističe u uvodu, nije istraživačka, nego didaktička te je ona namijenjena u prvom redu kao udžbenik studentima slavistike. Zbog toga je izostavljen prikaz poljske povijesti, jer je njezino poznavanje potrebno na višoj razini.

Autori su pisanje teksta podijelili prema razdobljima: T. Wasilewski pisao je srednji vijek, J. Skowronek razdoblje 18. i 19. stoljeća, a M. Tanty najnovije doba od kraja 19. stoljeća.

U knjizi ove vrste ne mogu se očekivati neka nova tumačenja, niti originalni pogledi na povijesti pojedinih naroda. Njezin je zadatak, prije svega, pružiti usporedni pregled prošlosti zapadnih i južnih Slavena u čemu je svakako ispunila svoj cilj. Ipak, ilustracije radi, upozorit ćemo na neke probleme hrvatske srednjovjekovne prošlosti, ukoliko su prikazani krivo, ili ukoliko nisu zabilježena sva tumačenja kojima je bilo mjesto na stranicama ovakve knjige.

Tako se npr. navodi da je Bornina prijestolnica bio Nin, a da je Borna primio kršćanstvo od Karla Velikog oko 805, podloživši se akvilejskoj patrijaršiji koja je osnovala ninsku biskupiju (39). Iako je najvjerojatnije točno da su se hrvatski poglavari pokrstili u vrijeme vladavine Karla Velikog, nije moguće to vezati baš uz 805. Čini se da autor drži da je u to vrijeme osnovana ninska biskupija, što je malo vjerojatno. O tome da je Nin bio Bornina prijestolnica nemamo baš nikakvih podataka.

Čudna je tvrdnja da je Trpimir osnivač nove dinastije sa sjedištem u Klisu (39), kada o povezanosti Trpimira s njegovim prethodnicima ne znamo ništa. Osim toga, Klis je bio samo jedna od prijestolnica Trpimirovića, iako bi se iz činjenice da je bila prva poznata moglo zaključivati da im je bila sijelo.

No, takve su nepreciznosti manje-više neizbježne u sintezi ove vrste, koja pruža tek glavne smjernice za upoznavanje prošlosti nekog naroda.

U opisivanju Tomislavove vladavine Wasilewski je prihvatio ustaljeno mišljenje o proširenju njegove vlasti do Drave (40), a iznosi i da su dalmatinske biskupije do tog vremena bile podložne carigradskom patrijarhu, što nije točno (112). U tumačenju splitskih sabora i borbe oko glagoljice, autor misli da se zabrana slavenske liturgije odnosila na Hrvatsku, dok se dalje slobodno razvijala u dalmatinskim biskupijama. Kako su one obuhvaćale i hrvatski teritorij, to se glagoljaštvo proširilo i na Hrvatsku (112).

Wasilewski smatra da se Hrvatska uzdigla do kraljevstva za vladavine Stjepana Držislava (112).

Tek u vrijeme Petra Krešimira IV predao je bizantski car Dalmaciju Hrvatskoj, u čijim se granicama nakratko našla i Bosna (112). Wasilewski propušta navesti i drugačija mišljenja o problemu Dalmacije. U najmanju ruku mogao se ograditi od decidirane tvrdnje o vremenu potpadanja Dalmacije pod vlast hrvatskog kralja (1069. g.).

Autor preskače, doduše kratkotrajnu, vladavinu Stjepana II, pišući da su nakon smrti Zvonimirove Jelena i dio velikaša izabrali Ladislava za kralja (113).

Planinu Gvozd, na kojoj je došlo do bitke kralja Petra s Ugrima, autor izjednačuje s Kapelom, protivno prihvaćenijem mišljenju da se radi o Petrovoj gori (113). Na istom mjestu, pišući o tome kako su Hrvati priznali Kolomana za kralja, uopće ne spominje problem ugovora o tom činu.

Wasilewski neopravdano razlikuje Hrvatsku od Primorske Hrvatske. Vidi se to iz opisa područja kojima su vladali pojedini hrvatski magnati (116): Frankapani u Hrvatskoj, Šubići i Nelipići u Primorskoj Hrvatskoj i Babonići u Slavoniji. Dok se u ranom srednjom vijeku još može govoriti o Primorskoj (Dalmatinskoj) i Posavskoj Hrvatskoj (iako se s tom terminologijom ne slažemo), u obradi kasnijih razdoblja ta-

kvo je nazivlje sasvim neprikladno, te nema razloga Hrvatsku dijeliti na primorsku i onu u užem smislu.

Iako nije spominjao Pacta conventa u kontekstu ugovora Hrvata s Kolomanom, Wasilewski se, izgleda, slaže sa stavovima N. Klaić o tome, jer iznosi da je institucija dvanaest plemena osnovana u vrijeme Ludovika I (118).

Čitav je tekst o hrvatskom srednjovjekovlju prilično neujednačen. Dok se za razdoblje 13. i 14. stoljeća donosi ponešto podataka o društvenim odnosima (kmetska podavanja, organizacija županija, slobodni kraljevski gradovi), za rani srednji vijek ima ih vrlo malo (servi, didići), a za kasni se donose samo najosnovniji podaci političke povijesti.

Uzrok tome vidi se iz popisa literature (714—719): za hrvatsko srednjovjekovlje korišteni su samo *Historija naroda Jugoslavije* i *Povijest Hrvata u ranom srednjem vijeku* N. Klaić, Šišićev *Pregled povijesti hrvatskog naroda* i *Istorija Jugoslavije* Božića, Ćirkovića, Ekmečića i Dedižera. Wasilewski, prema tome, nije uzeo u obzir ništa od literature objavljene nakon 1975, kada se pojavilo drugo izdanje knjige N. Klaić. To, svakako, nije krivnja samo njegova, nego i hrvatske historiografije, koja nije već predugo vremena u stanju ponuditi suvremenu sintezu bez koje su i ovakvi prikazi naše povijesti u inozemstvu teško ostvarljivi.

Stoga o konačnom rezultatu rada trojice poljskih historičara ne valja preoštro suditi. Iako je u ponečemu prikaz hrvatske srednjovjekovne povijesti mogao biti bolji i potpuniji, što se odnosi i na ostala poglavlja, ipak je učinjen još jedan korak u upoznavanju drugih naroda s našom prošlošću, a slavistika je dobila koristan priručnik.

Knjiga je popraćena mnogobrojnim ilustracijama (215), što prvenstveno govore o kulturnim tekovinama pojedinih naroda, a i kartama (19). Kartama također mogu uputiti zamjerke: Hrvatska u 9. stoljeću prikazana je kao jedinstvena država (39), a iz nepoznatih razloga na karti nisu prikazani, odnosno

navedeni, Trogir i Rab. Uostalom, bilo bi primjerenije dati kartu Hrvatske u 11. stoljeću, kako bi se u nju moglo unijeti više podataka.

Na kraju su indeks osoba i geografskih naziva.

Neven Budak

#### JUGOSLOVENSKI ISTORIJSKI CASOPIS 4, Beograd 1987.

Nakon duže stanke nekada popularni »Jugoslovenski historijski časopis« kao da ponovno nastoji »uhvatiti« određeni ritam izlaženja — to glasilo Saveza društava povjesničara Jugoslavije nalazi se pred nama u svibnju mjesecu 1988: sv. 4 za 1987. godinu. Da kasni — činjenica jest, a da je to uobičajena boljka gotovo svih naših zbornika i časopisa — odavno je poznata stvar. No, izdavači rijetko mogu utjecati na to jer u punoj mjeri ovisi o financijeru i sve skupljim štamparskim troškovima. Ipak, ohrabrujući su signal četiri broja JIČ-a za 1987. i ne samo zbog svoje pojave kao takve. Naime, uz relativno neredovite — iz istih razloga kao i JIČ — »Acta oeconomica« te začuđujuću upornost u redovitom izlaženju »Nastave povijesti« (također su glasila toga jugoslavenskog Saveza), upravo bi JIČ trebao biti jedan od onih kohezijskih elemenata među jugoslavenskim historičarima. A on to svojim sadržajima i nastoji biti, slijedeći svoju uhodanu politiku dvadeset i dva godišta (pa i onih svezaka koji su pod istim imenom izlazili 30-ih godina). I ovaj svezak, na kraju jednog godišta, uvjerava nas da uredništvo (gl. i odg. ur. je Čedo Popov iz Novo Sada) svojski nastoji i kvalitetom tekstova opravdati izlaženje ovog časopisa, što je — znajući kakva je već duže vrijeme »tržišna« situacija na području naše historiografije — izuzetno odgovorna a i teška dužnost. Naime, gotovo da je vrlo teško se više snaći u tome što zapravo ulazi u znanstveni i stručni dio, što u popularni, a što pak u kič i šund naše historiogra-

fije, kao i onoga što se iz stranoga svijeta prenosi nama. Kako, uopće, oblikovati jedan časopis koji pretendira da ima jugoslavenski značaj te znanstvenu i stručnu vrijednost? Opsežniji tekstovi zbog časopisne usmjerenosti edicije — ne dolaze u obzir, a kraći tekstovi nerijetko su samo znanstveni pregledi, te rjeđe mogu biti izvorni naučni članci — barem tako smo naviknuti. Ovaj broj JIČ-a nastoji pomiriti protivštine. E. Redžić (Opšti pregled na razvojne etape i kraj muslimanskog pokreta za autonomiju Bosne i Hercegovine), J. Fischer (Socijalno u slovenačkom radničkom pokretu), F. Rozman (Nacionalno pitanje i slovenačka socijaldemokracija pred prvi svjetski rat), R. Končar (Historijski značaj Titovog dela i misli), D. Kecić (Revolucionarni omladinski pokret u Vojvodini 1935—1937) i Z. Lakić (Zdravstvena služba u NOB u Crnoj Gori 1943—1945) živo su nastojali pokazati svojim člancima i raspravama da se i u sažetijoj formi može dati znanstveni i stručni odgovor na određena pitanja. Od tri članka u rubrici »Historiografija« posebno treba upozoriti na drugo objavljeni »Fašizam u jugoistočnoj Evropi. Usporedni osvrt« Branka Petranovića. Doduše, bolje bi mu pristajao naslov »Fašizam u Jugoslaviji« (kako je i štampan u sadržaju!), ili pak, još bolje, »Tzv. NDH i drugi fašizmi u nekim zemljama jugoistočne Evrope«. Naime, autor s velikim poznavanjem problematike razmatra povijesni problem fašizma na našem i nekim susjednim prostorima, postavljajući pitanje: »Odakle tendencijsko odsustvo interesovanja za fašizam u našoj historiografiji?«, i ne dajući neki decidirani odgovor, već nabroja više razloga. Čini mi se da svi autorovi razlozi stoje, ali da jedan bitan nije spomenuo: našu balkansko-jugoslavensku nemarnost prema sistematsko-organiziranom radu, u što ulazi i odsutnost brige za odgoj i obrazovanje specijaliziranih kadrova za znanstveno istraživanje, proučavanje, obradu i iznošenje materijala o fašizmu. Smatram, dakle, da su razlozi zanemarenja fašističke tematike u nas (osim

H I S T O R I J S K I  
Z B O R N I K

IZDAVAC: Savez povijesnih društava Hrvatske

REDAKCIJSKI ODBOR

Mirjana GROSS, Zagreb  
Ivan KAMPUŠ, Zagreb  
Tomislav RAUKAR, Zagreb  
Petar STRČIĆ, Zagreb

GLAVNI I ODGOVORNI UREDNIK

Ivan KAMPUS

LEKTOR I KOREKTOR

Branko ERDELJAC

Adresa uredništva:

Savez povijesnih društava Hrvatske  
Zagreb, Filozofski fakultet, Ul. Đure Salaja 3

Časopis izlazi jednom godišnje

Narudžbe šaljite na adresu:  
Savez povijesnih društava Hrvatske, Zagreb, Krčka 1

Cijena ovog broja iznosi 30.000 d

Izdavanje časopisa sufinancira  
Samoupravna interesna zajednica za znanstveni rad SRH

Tisak Štamparskog zavoda »Ognjen Prica« u Zagrebu — travanj 1989.